youth soccer players: A systematic review and meta-analysis. Sports Medicine, 54(3), 623-643. https://doi.org/10.1007/s40279-023-01944-8

Стаття надійшла до редакції / Received 06.07.2026
Прийнята до друку / Accepted 22.08.2026
Опубліковано / Published 28.09.2026

DOI: https://doi.org/10.31392/UDU-nc.series15.2026.10(210).07
УДК: 796.01/.09 : 796.33

Дулібський А. В.,
кандидат наук з фізичного виховання та спорту,
доцент кафедри футболу
Львівський державний університет фізичної культури
імені Івана Боберського, м. Львів
https://orcid.org/0000-0001-6652-8391
Хоркавий Б. В.,
викладач кафедри футболу,
Львівський державний університет фізичної культури
імені І. Боберського, м. Львів
https://orcid.org/0000-0003-4679-0047
Савків Я. В.,
магістрант кафедри футболу,
Львівський державний університет фізичної культури
імені І. Боберського, м. Львів
https://orcid.org/0009-0004-3399-6120
Бойко Г.Л.
кандидат педагогічних наук, доцент,
доцент кафедри технологій оздоровлення і спорту КПІ ім. Ігоря Сікорського
https://orcid.org/0000-0002-4751-6923

СПЕЦІАЛІЗОВАНЕ НАВЧАННЯ ТА СПОРТИВНА ПІДГОТОВКА ГРАВЦІВ ЦЕНТРАЛЬНОЇ (ОПОРНОЇ) ЛАНКИ У ПРОЦЕСІ СПОРТИВНОГО ВІДБОРУ ТА СЕЛЕКЦІЇ ФУТБОЛІСТІВ

У статті розглянуто тактико-стратегічні особливості змагальної діяльності сучасного центрального опорного півзахисника у футболі. На основі аналізу ключових структурних елементів (організація і ведення гри в обороні та атаці), а також сучасних наукових досліджень визначено критерії спортивного відбору висококваліфікованих гравців цього амплуа. Показано, що ефективність опорного півзахисника залежить від балансу між оборонними та організаційними функціями, а також від здатності гравця інтегруватися у різні тактико-стратегічні моделі гри.

У сучасному футболі роль гравців, які виступають на позиції центрального опорного півзахисника у різних варіантах ведення ефективної гри, є ключовою для забезпечення балансу між обороною та атакою, організації ігрового простору та реалізації тактико-стратегічних задумів команди. Центральний опорний півзахисник виступає у процесі гри своєрідними "мізками" команди, що координує дії між лініями, здійснює відбір м'яча, виконує передачі м'яча в необхідному напрямку та ігровому ритмі, контролює темп гри та забезпечує тактико-стратегічну гнучкість. Від якості навченості та спортивної підготовленості гравців цієї ланки залежить ефективність командних дій як у фазі оборони, так і в атаці.

Ключові слова: *спортивний відбір, селекція, ігрова орієнтація, опорний півзахисник, талант, амплуа.*

Dulibskyy A.V., Khorkavyy B.V., Savkiv Ya.V., Boyko H.M. Specialized training and preparation of midfielders in the process of sports selection and recruitment of soccer players. *This article examines the tactical and strategic characteristics of the modern central defensive midfielder in soccer. Based on an analysis of key structural elements (organizing and directing play in defence and attack), as well as current scientific research, criteria for the athletic selection of highly skilled players in this position have been identified. It is shown that the effectiveness of a defensive midfielder depends on the balance between defensive and organizational functions, as well as on the player's ability to integrate into various tactical and strategic models of play.*

In modern soccer, the role of players who play the position of central defensive midfielder in various approaches to effective play is key to ensuring a balance between defence and attack, organizing the playing field, and implementing the team's tactical and strategic plans. During the game, the central defensive midfielder acts as the team's "brain", coordinating actions between the lines, winning the ball, making passes in the necessary direction and at the appropriate pace, controlling the tempo of the game, and ensuring tactical and strategic flexibility. The effectiveness of the team's actions – both in defence and on offense – depends on the skill level and athletic conditioning of the players in this position.

The goal of this study is to theoretically justify, develop, and practically integrate a comprehensive multifactor system for sports selection and specialized training of central midfield football players.

Keywords*: selection, game orientation, defensive midfielder, talent, playing position.*

Постановка проблеми. Сучасний контекст розвитку світового футболу передбачає оновлений зміст щодо питання спортивного відбору, селекції та ігрової орієнтації футболістів різних амплуа. Продуманий науково-обґрунтований відбір футболістів і грамотна професійна селекція стають одними з ключових чинників успішності професійних футбольних клубів і національних збірних команд з футболу.

Для сучасного футболу характерними є висока інтенсивність гри, багатофункціональність ігрових амплуа й максимальні вимоги до тактико-стратегічної навченості та ігрової грамотності гравців. Центральний опорний півзахисник у цьому контексті виступає як важлива тактико-стратегічна ланка, що забезпечує баланс між оборонними, організаційними та атакувальними функціями команди [1]. Проблема полягає у визначенні системних критеріїв спортивного відбору, селекції та спеціалізованого навчання і підготовки гравців цього амплуа на всіх етапах їхнього розвитку – від дитячого футболу до професійного рівня та виступів у національних збірних командах з футболу.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Історія футбольної селекції нерозривно пов'язана з розвитком самого футболу як виду спорту, що має глибоке соціокультурне й економічне коріння. Зародившись у XIX столітті разом із виникненням організованого клубного футбольного руху й уніфікацією Правил гри в Англії, футбол поступово трансформувався у масове суспільне явище, яке вимагало раціоналізації способів виявлення, спеціалізованого навчання та спортивної підготовки обдарованих гравців [10].

На початкових етапах відбір у футболі спирався переважно на інтуїцію, авторитет та суб'єктивний досвід тренера, але вже у другій половині XX століття, з поширенням системи дитячо-юнацьких спортивних центрів, шкіл, академій і структуризацією спеціалізованої підготовки, виникла необхідність розробки наукових і методичних підходів до селекції й процесів талант-ідентифікації.

У сучасному контексті науково обґрунтований спортивний відбір у футболі розглядається як багатоступеневий й динамічний процес, що поєднує педагогічні, біомедичні, психологічні та соціокультурні фактори. Це вимагає адаптації критеріїв та моделей відбору і селекції до змін у структурі гри, її техніко-тактичних, тактико-стратегічних і психо-функціональних вимог, а також економічних, демографічних й технологічних умов ведення справ у сфері сучасного футболу [2].

Розвиток сучасного футболу, підвищення психо-функціональних, техніко-тактичних, тактико-стратегічних і когнітивних навантажень, а також конкурентоспроможність на ринку гравців зумовили побудову цілісної системи спортивного відбору. Ця система охоплює раннє спеціалізоване навчання у футбольній школі чи академії, багаторічний моніторинг динаміки розвитку атлетів і використання цифрових інструментів для комплексної оцінки фізичних, біомеханічних, когнітивних та психологічних характеристик [4 - 8].

Системність означає інтегровану взаємодію різних рівнів – школи, регіональні академії, професійні футбольні клуби, національні центри навчання та підготовки. Ще на академічному рівні формується загальнодержавна стратегія пошуку, підтримки й селекції обдарованих у футбольному плані дітей.

Зростання важливості цифрових технологій – використання штучного інтелекту (AI), віртуальної реальності (VR), трекінгових систем, автоматизованого сканування відео, що революціонізувало процес спортивного відбору футболістів, надаючи нові об'єктивні та зрозумілі інструменти для прогнозування потенціалу гравців, моделювання біомеханіки, визначення ризиків травм і творчо-когнітивної реактивності талановитих дітей, підлітків і молодих людей.

Відбір і селекція у сучасному футболі – це не тільки спортивна галузь, а й високотехнологічна сфера, яка перебуває на межі педагогіки, біомедицини, кібернетики, аналітики Big Data та когнітивних наук [3]. Кожен компонент стає предметом інтеграції й адаптивного удосконалення.

Сучасний відбір і селекція у футболі чітко вписується у концепцію навчання протягом життя ("lifelong learning") та довготерміновий розвиток спортсмена ("long-term athlete development"), у якому підкреслюють важливість багаторічного моніторингу, спеціалізованого навчання й підготовки спортсмена від початкових рівнів до професійного футболу.

Глобальними викликами для системи відбору футболістів є:

- Перехід від одноетапної селекції до багаторічної динамічної оцінки потенціалу, що передбачає постійне коригування та удосконалення навчально-тренувального процесу й змагальної діяльності юних і професійних футболістів.
- Використання багатомодальних платформ, які поєднують об'єктивну (цифрову) аналітику та індивідуальні особистісні профілі гравців різних амплуа.
- Зниження суб'єктивності й дискримінаційних бар'єрів, розширення доступу до системи відбору та селекції для дітей з різними стартовими можливостями.
- Посилення ролі "м'яких професійних навичок" (soft skills) і когнітивних навичок (ігрове мислення, креативність, адаптивність, ігровий інтелект) у прийнятті рішень щодо потенціалу гравця [9].

Застосування таких підходів є вимогою часу для всіх футбольних структур та є підґрунтям для успішного досвіду провідних футбольних держав.

В українському футболі питання спеціалізованого навчання та ефективної спортивної підготовки центральних опорних півзахисників набуває особливої актуальності у зв'язку з підвищенням вимог до універсальності, тактичної грамотності та психо-фізичної підготовленості гравців цього амплуа.

Дослідження Дулібського А., Завійського Т., Виноградського Б. [1] та інших вітчизняних авторів акцентують на необхідності комплексного підходу до розвитку техніко-тактичних, тактико-стратегічних, психо-фізіологічних та мотиваційних якостей центрального опорного півзахисника, а також на важливості адаптації навчально-тренувальних програм до сучасних тенденцій європейського футболу [2, 3]. Зокрема, доведено, що спеціалізовані вправи з бігу та

стрибків позитивно впливають на моторні та техніко-тактичні дії юних півзахисників, а також підкреслено роль індивідуалізації навчально-тренувального процесу залежно від ігрової ролі на футбольному полі.

Водночас, українські дослідники наголошують на необхідності врахування сенситивних (сприятливих) періодів розвитку, диференціації фізичної підготовки за ігровими амплуа, а також на важливості інтеграції сучасних методів селекції та аналітики у процес відбору гравців центральної (опорної) ланки.

Міжнародна література англомовного сегменту акцентує на багатовимірності ролі центрального опорного півзахисника, що вимагає поєднання фізичних, технічних, тактичних і психологічних якостей. Згідно з аналітичними оглядами та емпіричними дослідженнями, ефективний центральний опорний півзахисник повинен володіти високим рівнем тактичної обізнаності, вмінням «читати» гру, швидко приймати рішення, бути лідером на полі та демонструвати дисциплінованість у позиційній грі.

Дослідження Nwokike та співавт. (2024 р.) із застосуванням багатовимірного аналізу атрибутів змагальної діяльності центрального опорного півзахисника показали, що ключовими у цьому аспекті є точні короткі, середні та довгі передачі, контроль м'яча, бачення поля, дриблінг, перехоплення, витривалість, спритність і здатність до швидких і правильних рішень. Важливість візуальної експлорації (ВЕП) та частоти сканування простору для підвищення точності передач і зниження кількості втрат м'яча підтверджена у роботах Phatak (2019 р.) та інших, які доводять, що гравці з високим рівнем візуальної експлорації мають кращі показники точності передач та менше втрачають м'яч у складних ігрових ситуаціях.

Аргентинська школа футболу традиційно славиться підготовкою універсальних і тактично грамотних центральних опорних півзахисників. Тактичний аналіз національної команди Аргентини під керівництвом Ліонеля Скалоні демонструє використання гнучких формацій (1+4+3+3, 1+5+3+2, 1+3+5+2, 1+4+4+1+1, 1+4+1+4+1), акцент на створенні чисельної переваги в центрі поля, швидких переходах та інтенсивному пресингу. Особлива увага приділяється розвитку вміння знаходити слабкі місця у тактичних побудовах команди суперника або вільний ігровий простір між лініями, використанню принципу "третього додаткового гравця" для розкриття побудови оборони у грі суперника, а також формуванню навичок гри під ігровим тиском.

Аналіз гри перспективних аргентинських центральних опорних півзахисників (Фернандес, Макалістер, Ортіс, Медіна) свідчить про акцент на технічній майстерності, лідерських якостях, здатності до жорсткого відбору м'яча, точності передач, поставлених дальніх ударах у площину воріт команди суперника та універсальності у виконанні як оборонних, так і атакувальних функцій у процесі гри.

Бельгійська федерація футболу впроваджує інноваційні підходи до розвитку молодих гравців, зокрема через систему "Football in Zone", що акцентує навчання грі на "читанні" ігрових ситуацій, прийнятті правильних рішень, колективній грі та ігровій комунікації. Навчальні програми побудовані за принципом поступового ускладнення (від 1 х 1 до 11 х 11), а селекція здійснюється на основі багатофакторної оцінки (техніка, тактика, фізична готовність, стійка психологія). Особливу увагу приділяють індивідуальному розвитку, мотивації, самоконтролю та адаптації до різних ігрових ролей.

Практичні напрацювання професійних футбольних клубів "Андерлехт", "Брюгге", "Гент" ілюструють ефективність структурованого підходу до розвитку молодих гравців, акцент на креативності, ігровому ризику, індивідуалізації тренувань та тісній співпраці між клубами різних рівнів для оптимізації селекції та підготовки талановитих бельгійських центральних опорних півзахисників. Саме такий підхід створює можливість делегувати кращих вихованців бельгійських клубів до провідних футбольних ліг Європи.

Бразильська система навчання та підготовки футболістів вирізняється інтеграцією футзалу, акцентом на технічній майстерності, імпровізації та гнучкості навчально-тренувального процесу. Дослідження Machado (2025 р.) порівнює бразильську та іспанську моделі, підкреслюючи важливість "спеціалізованого вибору" (specialised sampling), коли молоді гравці поєднують футбол і футзал, що сприяє розвитку техніки, швидкості прийняття рішень і адаптивності до складних ігрових ситуацій [9, 10].

Бразильські тренери впроваджують сучасні методи періодизації (тактична періодизація), інтегруючи фізичну, технічну та тактичну підготовку у єдину систему, що дозволяє формувати універсальних і тактично гнучких центральних опорних півзахисників, здатних ефективно діяти у різних за складністю ігрових ситуаціях.

Данська модель розвитку талантів базується на тісній співпраці між федерацією, клубами та лігами, прозорості процесів, акценті на індивідуальному розвитку та створенні сприятливого середовища для розкриття потенціалу кожного гравця. Особливу увагу приділяють системі ліцензування клубів, якість тренерського складу, а також організації навчальних ліг, що орієнтовані на розвиток, а не на результат.

Приклад професійного футбольного клубу "Нордшелланд" (FC Nordsjælland) демонструє ефективність моделі, де молоді гравці отримують ігрову практику, можливість помилятися та розвиватися у довгостроковій змагальній перспективі.

Іспанська система спеціалізованого навчання та спортивної підготовки молодих футболістів визнана однією з найефективніших у світі завдяки структурованості, інтеграції академій з професійними футбольними клубами, акцентації на техніко-тактичній майстерності, тактико-стратегічній гнучкості та ігровому інтелекті гравців. Академії (La Masia ("Барселона"), La Fábrica ("Реал" Мадрид)) формують гравців із високим рівнем володіння м'ячем, розумінням гри, здатністю діяти у різних тактико-стратегічних схемах. Особливу роль відіграє навчання прийняттю рішень, участь у малих іграх, а також поступова інтеграція у дорослий футбол через команди-дублери.

Італійська школа футболу відома акцентом на тактичній дисципліні, інтелектуальному позиціонуванні, структурованій обороні та розвитку вміння "читати" гру. Навчально-тренувальні програми клубів ("Комо 1907", "Ювентус", "Мілан") поєднують традиційні принципи (катеначчо, зональний захист, тактичний вишкіл) із сучасними

методами розвитку техніки, фізичної витривалості та психологічної стійкості. Особлива увага приділяється навчанню у форматі ігрових сценаріїв, що сприяє розвитку адаптивності та швидкості прийняття рішень у стресових ігрових ситуаціях.

Нідерландська школа ("Аякс", "Фейєнорд", ПСВ) є еталоном у розвитку техніки, універсальності та футбольного інтелекту. Система TIPS (Technique, Insight, Personality, Speed) дозволяє комплексно оцінювати потенціал гравців, а ротація позицій сприяє формуванню універсальних центральних опорних півзахисників, здатних діяти у різних тактико-стратегічних схемах. Особлива увага приділяється індивідуальному розвитку, креативності, свободі прийняття рішень та інтеграції сучасних технологій (GPS, відеоаналіз, VR).

Німецька система підготовки центральних опорних півзахисників базується на розвитку технічної майстерності, тактичної гнучкості, вмінні працювати під тиском та створювати чисельну перевагу у центрі поля. Дослідження FIFA Training Centre (2024) ілюструють важливість сканування ігрового простору, взаємодії між центральними півзахисниками, ротації ролей та підтримки атаки через швидкі переходи і колективний пресинг [10].

Французька модель розвитку (національна футбольна академія у Клерфонтен, академії професійних футбольних клубів) акцентує на багаторівневій структурі навчання і підготовки, інтеграції академічної освіти, психологічної підтримки, ротації позицій та індивідуалізації тренувальних планів. Система селекції охоплює всі рівні – від шкільних ліг до національних центрів, а сучасні технології (відеоаналіз, штучний інтелект) використовуються для оптимізації відбору, селекції та розвитку центральних опорних півзахисників.

Хорватська федерація футболу впроваджує єдину національну програму розвитку, що базується на наукових принципах, періодизації, акценті на техніці, тактиці, фізичній та ментальній підготовці центральних опорних півзахисників. Особлива увага приділяється розвитку володіння м'ячем, швидкому прийняттю ігрових рішень, а також адаптації навчально-тренувальних програм до біологічного віку гравців [10].

Класична модель відбору і селекції у футболі передбачає багатоетапні процедури, що віддзеркалюють уніфікований підхід до розвитку спортсмена:

1. Первинний пошук та ідентифікація талантів – скринінг у масовому та шкільному футболі за базовими антропометричними, координаційними і техніко-тактичними параметрами.
2. Поглиблений етап відбору – оцінка техніко-тактичної та фізичної підготовленості, з урахуванням амплуа, віку, спеціалізації, корекція навчальних напрямів.
3. Інтегративний аналіз ігрового потенціалу юного футболіста – складання комплексного профілю (техніка, тактика, психофізіологія, креативність, мотиваційний профіль).
4. Динамічна діагностика та прогнозування кар'єрної траєкторії – багаторічний моніторинг прогресії, гнучкий підхід до вибору амплуа, режиму підготовки й ризик-менеджменту фізичного та психологічного стану гравців.

Сучасні критерії спортивного відбору і селекції футболістів розподіляють на декілька ключових груп (табл. 1):

Таблиця 1

Критерії	**Показники**
Когнітивні	Швидкість ігрового мислення, просторове сприйняття, варіативність реакцій, наявність ігрового інтелекту
Психологічні	Висока мотивація, стресостійкість, рівень тривожності й саморегуляції, лідерські якості
Техніко-тактичні	Різноманітність і обсяг техніко-тактичних прийомів, коефіцієнт ефективності техніко-тактичних дій
Тактико-стратегічні	Здатність до ефективної командної взаємодії, прийняття правильних рішень у динамічних ігрових ситуаціях
Фізіологічні	Зріст, маса тіла, силові, швидкісні, швидкісно-силові й характеристики загальної та спеціальної витривалості
Медико-біологічні	Відсутність протипоказань, функціональний стан (показники VO_2max, стійкість і відсутність травм чи схильність до травматизму)

Примітка. До критеріїв техніко-тактичної майстерності відносять обсяг використаних ігрових прийомів, ефективність, надійність виконання, адаптивність до змагальних умов. Психологічні й когнітивні фактори сьогодні розглядаються на рівні з класичними біомеханічними критеріями і є предметом поглибленої оцінки у топ-академіях футболу.

Сучасні теорії спортивного відбору і селекції футболістів підкреслюють значення поєднання кількісних і якісних індикаторів із диференціацією за амплуа (захисник, півзахисник, нападник, воротар), з урахуванням мотиваційної структури, ступеня саморегуляції, рівня тривожності, стильової манери гри.

Класифікація моделей відбору еволюціонує від статичної до динамічної (адаптивної), зупиняючись на таких основних типах:

- Статична модель: базується на одноразовій оцінці (наприклад, класичний скринінг).
- Поетапно-динамічна модель: включає регулярний моніторинг, зміну позицій, побудову індивідуальних треків розвитку.
- Комплексна модель: інтегрує фізіологічну, технічну, психологічну, біомеханічну, соціальну інформацію.
- Цифрова модель: впроваджує інноваційні цифрові платформи, штучний інтелект і VR/AR для комплексного аналізу спортсмена.

Тому **мета** даного дослідження полягає у теоретичному обґрунтуванні, розробці та практичній інтеграції комплексної багатофакторної системи спортивного відбору і спеціалізованої підготовки футболістів центральної опорної ланки.

Завдання дослідження:

1. Провести комплексний аналіз сучасних наукових і практичних підходів до підготовки гравців центральної опорної ланки у процесі спортивного відбору у провідних футбольних школах України та світу.

2. Визначити структурно-змістові компоненти спеціалізованого навчально-тренувального процесу для гравців центральної опорної ланки у процесі спортивного відбору з урахуванням вікових, фізіологічних та психолого-тактичних особливостей.

3. Розробити критерії та алгоритми спортивного відбору і селекції гравців центральної опорної ланки на основі багатофакторної оцінки (техніка, тактика, фізична підготовленість, психологія, аналітика).

Наукова новизна полягає у комплексному підході до спеціалізованого навчання та підготовки гравців центральної опорної ланки у процесі спортивного відбору, що інтегрує сучасні методи аналітики, багатовимірної оцінки, тактико-стратегічної періодизації та індивідуалізації навчально-тренувального процесу. Вперше в українській практиці запропоновано алгоритм селекції гравців центральної опорної ланки у процесі спортивного відбору, що базується на поєднанні кількісних (тестові показники, аналітика ігрових дій) та якісних (експертна оцінка, психологічний профіль, ВЕП) критеріїв.

Висвітлення процедури теоретико-методологічного дослідження.

Методологічна основа дослідження. Дослідження спирається на принципи системного, компетентнісного, особистісно-орієнтованого та інтегративного підходів. Методологія враховує концепції тактичної періодизації, багатовимірної оцінки гравців, а також принципи індивідуалізації та диференціації підготовки відповідно до рольового профілю півзахисника у центральній зоні (руйнівник, плеймейкер, *box-to-box*).

Методи дослідження:

- Теоретичні: аналіз, синтез, порівняння та узагальнення науково-методичної літератури й аналітичних звітів.
- Педагогічне тестування: визначення фізичних та моторних якостей (20-метровий спринт, *5-0-5 Agility Test*, *Yo-Yo Intermittent Recovery Test*, вертикальний стрибок), а також фахових технічних навичок (точність і швидкість виконання передач на різну дистанцію, дриблінг, перехоплення).
- Відеоаналіз та цифрова трекінгова аналітика: використання систем і платформ (*SkillCorner*, *Hudl*, *Veo*) для визначення обсягу та ефективності техніко-тактичних дій (ТТД), частоти візуального сканування ігрового простору (*Visual Exploration Frequency* – VEF / сканування поля), кількості прогресивних передач, роботи під тиском (*under pressure*) та метрик пресингу.
- Експертне оцінювання та анкетування: опитування провідних тренерів, аналітиків і селекціонерів щодо вагомості окремих критеріїв спортивного відбору та селекції гравців різних амплуа.
- Методи математичної статистики: обробка результатів за допомогою параметричних та непараметричних критеріїв (t-критерій Стьюдента, t-критерій Манна-Уїтні, кореляційний аналіз) для визначення взаємозв'язків між частотою сканування простору, точністю передач і показником відбору і втрат м'яча в ігрових ситуаціях.

Виклад основного матеріалу дослідження. У сучасному футболі центральний опорний півзахисник є "мозковим центром" команди, що забезпечує баланс між лініями оборони та атаки, контролює темп і ритм гри, здійснює відбір м'яча та керує простором. Сучасна селекція вимагає переходу від односкладової оцінки (фізична підготовленість чи виключно техніко-тактичний арсенал) до багатофакторного профілювання, що включає когнітивні, психологічні, тактико-стратегічні та аналітичні показники.

На основі систематизації міжнародного та вітчизняного досвіду виокремлено п'ять ключових блоків селекційних критеріїв спортивного відбору півзахисників центральної (опорної) зони:

1. Когнітивні: швидкість ігрового мислення, ігровий інтелект, варіативність рішень та високий рівень VEF (частота сканування поля до моменту отримання м'яча).
2. Тактико-стратегічні: здатність знаходити вільний простір між лініями суперника (фланги, напівфланги, "кишені"), використання принципу "третього гравця", інтелектуальне позиціонування та грамотний вибір позиції при пресингу / контрпресингу.
3. Техніко-тактичні: широкий арсенал передач (короткі, середні, діагональні), надійність контролю м'яча під інтенсивним тиском, якість відбору та перехоплень.
4. Психологічні: стресостійкість, саморегуляція, готовність до виваженого ігрового ризику, лідерські якості та адаптивність.
5. Фізіологічні та медико-біологічні: спеціальна та загальна витривалість, спритність, показники VO_2max, відновлюваність і відсутність схильності до травматизму.

У процесі спортивного відбору ці п'ять блоків утворюють динамічну систему, де когнітивні та психологічні чинники визначають ефективність реалізації технічних і тактичних навичок. Саме їхня синергія створює високу індивідуальну майстерність опорного півзахисника – гравця, який мислить, бачить і діє часто швидше за інших.

На основі даного підходу нами розроблена інтегральна модель оцінки змагальної діяльності центрального опорного півзахисника, яка може бути використана у процесі спортивного відбору футболістів. Позначимо інтегральний індекс як ICDM:

$$ICDM = (T \cdot wT) + (Ta \cdot wTa) + (F \cdot wF) + (C \cdot wC) + (P \cdot wP)$$

де:

- T - технічні показники (точність передач, контроль м'яча, відбір);
- Ta - тактичні показники (позиційна гра, участь в організації та побудові гри, перехід оборона/атака);
- F - фізичні показники (витривалість, швидкісні якості, сила);
- C - когнітивні показники (швидкість прийняття рішень, бачення поля, аналітичне ігрове мислення);
- P - психологічні показники (стресостійкість, концентрація, лідерство);
- wT, wTa, wF, wC, wP – вагові коефіцієнти кожної групи компетенцій (табл. 2).

Таблиця 2

Шкала вагових коефіцієнтів
оцінки змагальної діяльності центрального опорного півзахисника

Ігрові компетенції	Коефіцієнт	Теоретико-методичне обґрунтування
Технічні	0.20	Базова майстерність володіння м'ячем в ігрових умовах
Тактичні	0.25	Визначають ефективність позиційної гри та участі в організації та побудові гри команди
Фізичні	0.15	Підтримують стабільність у високотемпових матчах
Когнітивні	0.25	Ключ до швидкості мислення та прийняття рішень
Психологічні	0.15	Забезпечують психологічну стійкість і лідерство

Примітка. Максимальний індекс: *ICDM = 1.00*

Авторська інтерпретація:

- *0.85 - 1.00 – елітний рівень (топ-гравці європейських професійних футбольних клубів);*
- *0.70 - 0.84 – високий професійний рівень;*
- *0.55 - 0.69 – перспективний рівень розвитку;*
- *<0.55 – потребує комплексного удосконалення.*

Рекомендації щодо використання індексу оцінки змагальної діяльності центрального опорного півзахисника:

У дитячо-юнацькому футболі: застосовувати спрощену версію (без психологічного блоку) для оцінки ігрового потенціалу гравця. У клубному відборі: використовувати повну формулу з аналітичними даними GPS, відеоаналізу та когнітивних тестів. У національних збірних командах з футболу: інтегрувати індекс у систему спортивного відбору та селекції для визначення балансу між основними ігровими, зокрема, оборонними та організаційними функціями. У наукових дослідженнях: застосовувати як базу для порівняння між професійними футбольними лігами, гравцями національних збірних команд та різними віковими групами юних футболістів.

На основі вищевикладеного нами зроблена спроба здійснити багатофакторний підхід щодо диференціації показників змагальної діяльності гравців центральної (опорної) ланки за їхніми специфічними рольовими функціями і тактико-стратегічним профілем у чемпіонаті України з футболу (рис. 1):

Рис. 1. Аналіз профілів провідних центральних (опорних) півзахисників у контексті сучасної моделі відбору та селекції у чемпіонаті України з футболу

Застосування запропонованого багатофакторного підходу дозволяє диференціювати українських гравців центральної (опорної) ланки за їхніми специфічними рольовими функціями і тактико-стратегічним профілем гравців даного амплуа:

- Микола Шапаренко (*Динамо Київ* / *Національна збірна команда України з футболу*):
  - *Рольовий профіль:* Динамічний плеймейкер / креативний центральний півзахисник (*Advanced / Deep-lying Playmaker*).
  - *Тактико-когнітивні характеристики:* Демонструє найвищий рівень ігрового інтелекту, бачення поля та частоти та якості візуальної експлорації (сканування) простору (VEF). Володіє високою якістю просування м'яча як через прогресивні передачі, так і за рахунок якісного дриблінгу (*Take-on*). Вміє розкривати щільну оборону за рахунок нестандартних рішень у фазі побудови атакувальних дій (*Build-up*) та створення гольових моментів (*Chance creation*).
- Олег Очеретько *(Карпати Львів* / *Шахтар Донецьк / Національна збірна команда України з футболу) (Універсальний гравець молодіжної / національної системи розвитку українського футболу*):
  - *Рольовий профіль:* Мобільний півзахисник напрямку *box-to-box* / високоенергійний гравець середини поля.
  - *Тактико-когнітивні характеристики:* Характеризується високою інтенсивністю бігової роботи, універсальністю, вмінням діяти на високих швидкостях під інтенсивним тиском. Володіє хорошим показником перехоплень та швидким переходом від оборони до атаки, що відповідає сучасним вимогам швидкісного вертикального футболу.
- Єгор Назарина *(Карпати Львів / Шахтар Донецьк* / *Національна збірна команда України з футболу)*
  - *Рольовий профіль:* Класичний центральний (опорний) півзахисник / регулятор ігрового темпу команди (*Deep-lying Midfielder / Anchor*).
  - *Тактико-когнітивні характеристики:* вирізняється високою позиційною дисциплінованістю, надійністю при веденні позиційної оборони та високим відсотком виграних індивідуальних дуелей під час гри. Поєднує функції руйнування атак суперника з якісним виконанням довгих діагональних передач, змінюючи вектор атаки та контролюючи темп гри з використанням дальніх ударів у площину воріт команди суперника.
- Руслан Бабенко (*Полісся Житомир* / досвідчений гравець як вектор опорної зони):
  - *Рольовий профіль:* Позиційний опорний півзахисник / тактико-стратегічний різновекторний баланс (*tactical and strategic multi-vector balance*).
  - *Тактико-когнітивні характеристики:* високий рівень тактичної обізнаності та позиційної грамотності. Головний акцент у грі робиться на мінімізації втрат у критичних зонах, високій точності коротких і середніх передач та грамотному перекритті векторів атак суперника без обов'язкового вступу в контактний відбір.
- Євгеній Пастух (*Рух Львів* / *ЛНЗ Черкаси* (молода генерація центральних (опорних) півзахисників)):
  - *Рольовий профіль:* сучасний універсальний центральний (опорний) півзахисник (*Modern Hybrid Midfielder*).
  - *Тактико-когнітивні характеристики:* продукт сучасної української академічної системи спеціалізованого навчання та спортивної підготовки зі збереженням високих вимог до антропометрії, силової витривалості та обсягу бігової роботи. Проявляє високу адаптивність до командного пресингу, агресивного відбору та швидкого переформатування з оборонної фази в атакувальну.

Висновки.

1. Науково обґрунтовано, що сучасна система відбору та спортивної підготовки гравців центральної опорної ланки має спиратися на комплексну багатофакторну оцінку, де поряд із традиційними показниками фізичної й технічної підготовленості вирішальну роль відіграють когнітивні ігрові чинники (ігровий інтелект, швидкість прийняття рішень, частота і якість сканування ігрового простору).
2. Практичний аналіз змагальної діяльності провідних українських півзахисників (Р. Бабенко, Є. Назарина, О. Очеретько, Є. Пастух, М. Шапаренко) підтверджує необхідність гнучкої рольової ідентифікації при відборі та селекції. Відбір має враховувати специфічний профіль гравця (глибинний плеймейкер, руйнівник, *box-to-box*) для його оптимальної інтеграції в тактико-стратегічну модель команди.
3. Доведено вагомість застосування цифрових технологій і трекінгової аналітики (*SkillCorner*, *Hudl* тощо) для об'єктивізації процесів відбору та селекції, а також індивідуалізації навчально-тренувального процесу футболістів різного віку та кваліфікації.

Перспективи подальших наукових розвідок:

- Розробка та впровадження спеціалізованих когнітивно-тактичних навчально-тренувальних комплексів (з використанням VR/AR-технологій та тренажерів реагування) для підвищення частоти й якості сканування простору юними півзахисниками на етапах спеціалізованого навчання та спортивної підготовки.
- Математичне моделювання та розробка нормативних профілів модельної характеристики опорного півзахисника для різних вікових груп (U-15, U-17, U-19) в академіях українських професійних клубів.
- Дослідження впливу показників психо-фізіологічної стійкості та рівня саморегуляції на ефективність дій гравців центральної зони в умовах високоінтенсивного змагального тиску.

Література

1. Дулібський А.В., Завійський Т., Виноградський Б. Структурно-змістові компоненти змагальної діяльності центрального (опорного) півзахисника у сучасному європейському футболі. *Спортивна наука України*, 2017, №3.

2. Дулібський, А. В. Спортивний відбір у футболі як раціональна система педагогічного пошуку обдарованих людей у галузі спорту. *Науковий часопис Національного педагогічного університету імені М. П. Драгоманова. Серія*

15. Науково-педагогічні проблеми фізичної культури (фізична культура і спорт), (8 (128), 2020. 54 - 60. https://doi.org/10.31392/NPU-nc.series15.2020.8(128).13.

3. Дулібський, А. В., Масол, В. В., Колобич, О. В., Згоба, В. Л., & Скотаренко, В. О. Основи спеціалізованого навчання і спортивної підготовки гравців центральної захисної ланки у процесі спортивного відбору футболістів. *Науковий часопис Українського державного університету імені Михайла Драгоманова. Серія* 15, (11(198),(2025). 45-53. https://doi.org/10.31392/UDU-nc.series15.2025.11(198).09.

4. Breaking The Lines. Argentina's Top Ten Promising Defensive Midfielders. 2023.

5. Calabuig J.M., Catalán C., García-Raffi L.M., Sánchez-Pérez E.A. A Mathematical Model to Study Defensive Metrics in Football: Individual, Collective and Game Pressures. *Mathematics*, 2024, 12(23): 3854.

5. Nwokike I.C., Erumaka E.N., Nwaigwe C.C., Obi M.C. Analyzing the Attributes of a Center Defensive Midfielder in Football using Multivariate Analysis. *Sri Lankan Journal of Applied Statistics*, 2024.

6. Phatak A., Gruber M. Keep Your Head Up—Correlation between Visual Exploration Frequency, Passing Percentage and Turnover Rate in Elite Football Midfielders. *Sports*, 2019, 7(6): 139.

7. Oviedo City Soccer Academy. The Youth Football System in Spain: A Model for Global Success. 2024.

8. Sarmento H., Anguera M.T., Pereira A., Araújo D. Talent Identification and Development in Male Football: A Systematic Review. *Sports Medicine*, 2018, 48: 907–931.

9. The Football Analyst. Scouting Defensive Midfielders: The Key Competencies. 2025.

10. FIFA Training Centre. Germany: Progressing play through midfield. FIFA, 2024.

References

1. Dulibskyy A., Zavijskyy T., Vynogradskyi B. Strukturno-zmistovi komponenty zmagalnoji dijalnosti tsentralnogo (opornogo) pivzahysnyka u suchasnomu jevropejskomu futboli. [Structural and Content-Related Components of the Central defensive zone of Midfielder's Competitive Performance in Modern European Soccer]. *Sports Science of Ukraine*, 2017, №3.

2. Dulibskyy A. (2020). Sportyvnyi vidbir u futboli iak ratsionalna systema pedagogichnogo poshuku obdarovanykh liudei u galuzi sportu. [Sports selection in football as a rational system of a pedagogical search talented people in the sports industry]. *Scientific journal National Pedagogical Dragomanov University. Series 15. Issue* 8 (128) 2020. DOI https://doi.org/10.31392/NPU-nc.series 15.2020.8(128).13 [in Ukrainian].

3. Dulibskyy A., Masol V., Kolobych O., Zgoba V., Skotarenko V. (2025). Osnovy spetsializovanogo navchannia i sportyvnoji pidgotovky gravtciv tsentralnoji zahysnoji lanky u protcesi sportyvnogo vidboru futbolistiv. - [Fundamentals of specialized training and sports training of central defences players in the process of sportsselection of football players]. - *Naukovyi chasopys Natsionalnoho pedahohichnoho universytetu imeni M. P. Drahomanova*. Vyp. 15, (11(198), 45-53. https://doi.org/10.31392/UDU-nc.series15.2025.11(198).09

4. Breaking The Lines. Argentina's Top Ten Promising Defensive Midfielders. 2023.

5. Calabuig J.M., Catalán C., García-Raffi L.M., Sánchez-Pérez E.A. A Mathematical Model to Study Defensive Metrics in Football: Individual, Collective and Game Pressures. *Mathematics*, 2024, 12(23): 3854.

5. Nwokike I.C., Erumaka E.N., Nwaigwe C.C., Obi M.C. Analyzing the Attributes of a Center Defensive Midfielder in Football using Multivariate Analysis. *Sri Lankan Journal of Applied Statistics*, 2024.

6. Phatak A., Gruber M. Keep Your Head Up - Correlation between Visual Exploration Frequency, Passing Percentage and Turnover Rate in Elite Football Midfielders. *Sports*, 2019, 7(6): 139.

7. Oviedo City Soccer Academy. The Youth Football System in Spain: A Model for Global Success. 2024.

8. Sarmento H., Anguera M.T., Pereira A., Araújo D. Talent Identification and Development in Male Football: A Systematic Review. *Sports Medicine*, 2018, 48: 907–931.

9. The Football Analyst. Scouting Defensive Midfielders: The Key Competencies. 2025.

10. FIFA Training Centre. Germany: Progressing play through midfield. FIFA, 2024.

Стаття надішла до редакції / Received 12.09.2026
Прийнята до друку / Accepted 10.10.2026
Опубліковано / Published 28.10.2026

DOI: https://doi.org/10.31392/UDU-nc.series15.2026.10(210).08
УДК: 796.853.26:796.015.132-053.6

Забара В. М.
аспірант кафедри фізичного виховання і спорту
Сумський державний університет, м. Суми
https://orcid.org/0009-0004-5256-1798

ТЕХНІКО-ТАКТИЧНА ПІДГОТОВЛЕНІСТЬ КАРАТИСТІВ 16–17 РОКІВ ЗА ВЕРСІЄЮ WKF НА ЗМАГАННЯХ РІЗНОГО РІВНЯ

Висвітлено особливості структурування техніко-тактичних дій (ТТД) каратистів вікової категорії 16–17 років (версія WKF) під час виступів на міжнародних та національних змаганнях 2025 року. Мета: обґрунтувати структуру техніко-тактичної підготовленості каратистів 16–17 років на основі порівняльного аналізу змагальної діяльності на турнірах міжнародного та національного рівнів. Методи: теоретичний аналіз науково-методичної літератури, педагогічні спостереження, відеоаналіз із застосуванням спеціалізованого класифікатора ТТД, методи